TÍCH HỢP MÚA RỐI NƯỚC TRUYỀN THỐNG DÂN TỘC VÀO HOẠT ĐỘNG KỂ CHUYỆN CHO TRẺ Ở TRƯỜNG MẦM NON

Nguyễn Thanh Huyền, Lê Thanh Huyền
Trường Đại học Thủ đô Hà Nội
Nguyễn Thị Thu Hằng
Trường Mầm non Thuỵ Lâm - Thư Lâm – thành phố Hà Nội

Tóm tắt: *Múa rối nước truyền thống dân tộc là một kho tàng văn hóa độc đáo, mang trong mình tiềm năng to lớn để kể chuyện sinh động và hấp dẫn cho trẻ mầm non. Nghiên cứu tập trung phân tích ba hướng tiếp cận tích hợp múa rối nước vào hoạt động kể chuyện trong giáo dục mầm non: hướng tiếp cận nghệ thuật (tạo hình rối, âm nhạc, ánh sáng, không gian biểu diễn), hướng tiếp cận tương tác (tăng cường sự tham gia trực tiếp của trẻ, phối hợp phụ huynh), và hướng tiếp cận công nghệ (ứng dụng công cụ số, mô hình ảo, lưu trữ và chia sẻ hoạt động). Bài viết cũng chỉ ra những khó khăn khi triển khai như hạn chế cơ sở vật chất, chi phí, kỹ năng giáo viên, yếu tố an toàn, sự phù hợp của truyện kể và mức độ tập trung của trẻ. Trên cơ sở đó, nhóm tác giả đề xuất một số giải pháp: bồi dưỡng kỹ năng cho giáo viên, lựa chọn truyện và hình thức biểu diễn phù hợp lứa tuổi, tăng cường sự tham gia của cộng đồng và ứng dụng công nghệ sáng tạo. Kết quả nghiên cứu khẳng định múa rối nước không chỉ giúp trẻ phát triển ngôn ngữ, nhận thức, tình cảm và thẩm mỹ một cách toàn diện mà còn góp phần bảo tồn, lan tỏa giá trị văn hóa dân tộc, phù hợp định hướng đổi mới giáo dục mầm non.*
Từ khóa: *Giáo dục mầm non; tích hợp; múa rối nước; kể chuyện; trẻ mầm non.*

Nhận bài ngày 25.07.2025; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 26.9.2025
Liên hệ tác giả: Nguyễn Thanh Huyền ; email: nthuyen@daihocthudo.edu.vn

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Múa rối nước là một loại hình nghệ thuật dân gian lâu đời, có xuất xứ từ vùng đồng bằng Bắc Bộ Việt Nam, được hình thành và phát triển từ thế kỷ 11 dưới thời nhà Lý. Với đặc điểm biểu diễn trên mặt nước - thường là ao làng, hồ nước, hoặc sân khấu thiết kế đặc biệt - múa rối nước không chỉ mang tính giải trí mà còn thể hiện tinh thần cộng đồng, trí tuệ sáng tạo và thế giới quan của người Việt xưa. Sân khấu múa rối nước có cấu trúc độc đáo: mặt nước là "sân khấu" chính, phía sau là một mái đình gọi là “thủy đình”, nơi các nghệ nhân đứng sau điều khiển rối bằng các cần tre, dây kéo và hệ thống cơ khí ngầm dưới nước. Các con rối làm bằng gỗ, được chạm khắc thủ công và sơn son thếp vàng, đại diện cho các nhân vật trong truyện dân gian, huyền thoại hoặc đời sống thường nhật. Ngày nay, múa rối nước đã được công nhận là một trong những biểu tượng văn hóa đặc sắc của Việt Nam, được biểu diễn không chỉ trong nước mà còn ở nhiều nước trên thế giới.

Trong bối cảnh giáo dục mầm non đang chuyển dịch mạnh mẽ theo hướng hiện đại hóa, lấy trẻ làm trung tâm và khuyến khích các phương pháp học tập giàu trải nghiệm, thì nhu cầu tích hợp các loại hình nghệ thuật dân gian vào chương trình giảng dạy trở nên cần thiết và cấp thiết [1]. Tuy nhiên, việc ứng dụng cụ thể một loại hình nghệ thuật truyền thống như múa rối nước - vốn gắn liền với văn hóa Việt Nam nhưng lại ít được khai thác trong môi trường lớp học mầm non - vẫn còn là một khoảng trống trong thực tiễn giáo dục hiện nay. Vì vậy, bài viết này phân

tích giá trị giáo dục toàn diện của múa rối nước truyền thống trong việc kể chuyện cho trẻ mầm non, bao gồm: phát triển ngôn ngữ, tư duy tưởng tượng, cảm xúc - xã hội, thể chất, đạo đức và nhận thức văn hóa. Đề xuất các hướng tiếp cận tích hợp múa rối nước vào hoạt động kể chuyện, phù hợp với đặc điểm tâm lý - sinh lý của trẻ và định hướng giáo dục hiện đại, nhằm nâng cao hiệu quả dạy học trong môi trường mầm non. Chỉ ra những khó khăn, hạn chế trong quá trình triển khai thực tiễn, đồng thời đề xuất các biện pháp cụ thể nhằm khắc phục, thúc đẩy việc ứng dụng múa rối nước một cách hiệu quả và bền vững trong giáo dục mầm non. Nghiên cứu mong muốn góp phần đổi mới phương pháp giáo dục nghệ thuật, nâng cao chất lượng giáo dục phát triển ngôn ngữ cho trẻ mầm non, đồng thời bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa dân tộc thông qua một hình thức nghệ thuật truyền thống đặc sắc - múa rối nước Việt Nam.

2. NỘI DUNG

2.1. Lý thuyết về sự phát triển của trẻ mầm non

Giai đoạn tiền thao tác (2-7 tuổi) của trẻ đặc trưng bởi tư duy trực quan, biểu tượng và khả năng bắt chước. Múa rối nước với hình ảnh sinh động, âm thanh, cử động sẽ thu hút sự chú ý và kích thích trí tưởng tượng của trẻ. Các câu chuyện đơn giản, gần gũi với cuộc sống hàng ngày được thể hiện qua rối nước giúp trẻ dễ dàng tiếp thu và ghi nhớ (theo Lý thuyết nhận thức của Piaget).

Trẻ học hỏi thông qua tương tác xã hội và văn hóa. Múa rối nước là một loại hình nghệ thuật truyền thống mang đậm giá trị văn hóa dân tộc. Việc tiếp xúc với múa rối nước giúp trẻ làm quen với các nhân vật, câu chuyện, phong tục tập quán của Việt Nam, từ đó bồi dưỡng tình yêu quê hương, đất nước. Vygotsky cũng nhấn mạnh vai trò của "vùng phát triển gần nhất" (ZPD), trong đó người lớn (giáo viên, nghệ nhân) có thể hỗ trợ trẻ hiểu và khám phá câu chuyện thông qua múa rối (theo Lý thuyết văn hóa xã hội của Vygotsky)

Theo lý thuyết về đa trí tuệ của Gardner: Múa rối nước tác động đến nhiều loại hình trí tuệ của trẻ như trí tuệ không gian (hình ảnh con rối, sân khấu), trí tuệ âm nhạc (âm thanh, tiếng nhạc), trí tuệ vận động (cử động của rối), trí tuệ ngôn ngữ (lời thoại, lời kể chuyện), trí tuệ tương tác (sự tương tác giữa các nhân vật rối và với khán giả). Việc sử dụng múa rối nước trong kể chuyện tạo cơ hội cho trẻ phát triển đa dạng các loại hình trí tuệ [4].

2.2. Các hướng tiếp cận giáo dục của việc tích hợp múa rối nước truyền thống dân tộc trong việc kể chuyện cho trẻ mầm non

Trong quá trình ứng dụng múa rối nước vào hoạt động kể chuyện cho trẻ mầm non, việc lựa chọn hướng tiếp cận phù hợp đóng vai trò then chốt nhằm phát huy tối đa giá trị giáo dục của loại hình nghệ thuật dân gian này. Dưới đây là ba hướng tiếp cận cụ thể được đề xuất:

2.2.1. Hướng tiếp cận nghệ thuật

Múa rối nước mang tính tổng hợp nghệ thuật, kết hợp tạo hình, âm nhạc, ánh sáng và sân khấu. Trong kể chuyện, giáo viên có thể thiết kế con rối với màu sắc, hình dáng sinh động, sử dụng nhạc dân gian và hiệu ứng ánh sáng đơn giản, đồng thời xây dựng sân khấu nhỏ gọn, an toàn, mang bản sắc Việt. Điều này giúp câu chuyện trở nên hấp dẫn, gần gũi, nuôi dưỡng cảm xúc thẩm mỹ và ngôn ngữ biểu cảm của trẻ.

Hình 1: Trường Mầm non Thuỵ Lâm - Xã Thư Lâm mời nghệ nhân biểu diễn múa rối cho trẻ tại phường múa rối Đào Thục

2.2.2. Hướng tiếp cận tương tác

Hoạt động kể chuyện bằng rối nước không chỉ để trẻ "xem" mà còn khuyến khích trẻ tham gia trực tiếp: làm rối từ vật liệu đơn giản, thử điều khiển rối, nhập vai hoặc kể lại bằng lời của mình. Giáo viên có thể tạo tình huống mở, đặt câu hỏi gợi ý, khuyến khích trẻ nghĩ ra kết thúc khác cho câu chuyện. Sự tương tác này phát triển vốn từ, kỹ năng giao tiếp, khả năng hợp tác và tính sáng tạo của trẻ

2.2.3. Hướng tiếp cận công nghệ

Công nghệ được sử dụng để tăng hiệu quả kể chuyện và mở rộng môi trường học tập: ghi hình và phát lại buổi kể, lồng ghép hiệu ứng âm thanh – hình ảnh, sử dụng mô hình rối và sân khấu ảo, hoặc thiết kế trò chơi tương tác trên máy tính. Đây là cách vừa khắc phục hạn chế về cơ sở vật chất, vừa giúp trẻ rèn luyện ngôn ngữ trong môi trường học tập hiện đại.

Ba hướng tiếp cận trên bổ sung cho nhau, vừa giữ được tính nghệ thuật và truyền thống, vừa khuyến khích sự tham gia tích cực của trẻ, đồng thời tận dụng ưu thế công nghệ để nâng cao hiệu quả phát triển ngôn ngữ trong giáo dục mầm non.

2.3. Những khó khăn của việc tích hợp múa rối nước truyền thống dân tộc trong việc kể chuyện cho trẻ mầm non

Mặc dù múa rối nước là một hình thức nghệ thuật dân gian có nhiều giá trị về giáo dục và thẩm mỹ, nhưng việc ứng dụng loại hình này trong thực tiễn giáo dục mầm non vẫn tồn tại một số thách thức và hạn chế nhất định. Những bất lợi dưới đây là những yếu tố cần được cân nhắc và có giải pháp phù hợp để đảm bảo hiệu quả trong tổ chức hoạt động.

2.3.1. Chi phí và điều kiện cơ sở vật chất

Chi phí đầu tư cao: Để tổ chức một buổi biểu diễn múa rối nước chuyên nghiệp, nhà trường cần đầu tư vào nhiều hạng mục như thiết kế sân khấu có nước, làm hoặc mua con rối gỗ truyền thống, âm thanh, ánh sáng, và mời nghệ nhân biểu diễn. Đây là khoản chi phí lớn, có thể vượt quá khả năng tài chính của nhiều trường mầm non, đặc biệt là tại các địa phương nông thôn hoặc vùng sâu vùng xa. Cơ sở vật chất hạn chế: Không phải trường mầm non nào cũng có đủ không gian hoặc trang thiết bị để dàn dựng sân khấu rối nước. Nước là yếu tố đặc thù của loại hình này, đòi hỏi khu vực biểu diễn phải có khả năng chống thấm, dễ vệ sinh, đảm bảo an toàn – điều mà nhiều lớp học hiện nay chưa đáp ứng được. Ngoài ra, việc cất giữ, bảo quản con rối và đạo cụ cũng cần không gian và điều kiện bảo quản thích hợp.

2.3.2. Yêu cầu về kiến thức và kỹ năng của giáo viên

Thiếu kiến thức chuyên môn về múa rối nước: Múa rối nước là một loại hình nghệ thuật đặc thù, đòi hỏi người thực hiện phải hiểu rõ về kỹ thuật điều khiển rối, cách phối hợp động tác theo nhạc, cách sử dụng lời thoại, và kịch bản hóa câu chuyện phù hợp. Tuy nhiên, hiện nay rất ít giáo